HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מעיין בה. אומר בלבו שמיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה: **לאב לב.** שאין בקשתו נעשית: **תוחלת.** לשון תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): **מזכירין עונותיו.** שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הס: **קיר נטוי.** מקום סכנה: **מוסר דין.** בוטח הוא בזכיותיו שחכרו יהיה נענש על ידו: ה"ג **הא דמעיין** (א) **הא דלא מעיין: לולבי גפנים.** וידילי"ש בלע"ז: **מוריגי בהמה.** כל בשר שבהמה שאינו חלק אלא דומה למורג חרוץ שאינו חלק כמו המיך והלשון והכרס הפנימי וכית הכוסות: **הפולה.** שאינו יושב אלא על ברכיו שמתוך כך נקביו נפתחין יותר מדאי: הכי גרסינן **הא דמאריך ואני הא דמאריך ואלא אני: למגדלי חזירים ומנוי ברכיים.** שכרן מרובה בלא טורח ושמחים בחלקם לכך פניהם להוביס: **הימנותא.** לשון שבועה כלומר באמונה שתיהן אסורות לי: **ואברכה מברכיך.** והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית: **יוסף מה קודש לאחיו.** דכתיב וימת יוסף וכל אחיו (שמות א): **לריקים רחמים.** לריקים לבקש רחמים שיבאו לפי שהס בידו של הקב"ה ואין להס רשות לבא אלא ברשותו: **ראה קראתי בשם.** ראה משמע (ג) היש בלבך תן עיניך בדבר: **לך אמור לו לבצלאל עשה משכן ארון וכלים.** שכן הס סדורים בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעדות וכל הפרשה ומשה אמר לו עשה ארון וכלים כגון שלחן ומנורה ואחר כך משכן דס"ל לר"י שבסדר שהס סדורים בויקהל לי תרומה אמר לו: **אוסיום שנברא בהן שמים וארץ.** על ידי לירופן ובספר ילירה תני להו: **כל חלום ולא טווים.** כל חלומות ירואה אדם ולא ירואה אחד מאותן שהוא שרוי בתענית שאינו טוב. טווים לשון תענית כמו וכת טווים האמור בדריוס (דניאל ו): **דלא מפשר.** שלא פתרוהו: **לאגרפא דלא מקרית.** לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות הולכין אחר הפתרון: **עדיף מחלמא עצא.** שמגיע את האדם לידי תשובה: **עליבוסיה מסתייב.** דיו (ג) עצבונו. מה שאדם מתעצב עליו מבטל את החלום: **אפילו לדידי.** שאני מאור עיניים: **בדיחותיה מפכחא ליה.** (ד) מבטליה: **מנגדא.** ממלקות. קשה לגוף האדם יותר ממלקות לפי שדותג ממנו: **זה חלום רע.** מירעתו ישוב ויכנע: והשיא

[6] כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר [1] תוחלת ממושכה מחלה לב [2] וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים הא לא קשיא [3] הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה והיכי עביד דמפיש ברחמי והמאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהיב ליה דכתיב [2] המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' [4] פתח במזבח וסיים בשלחן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כל זמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו והמאריך בבית הכסא מעליותא הוא [7] והתניא עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי בהמה ושדרו של דג ודג מליח שאינו מבושל כל צרכו והשותה שמרי יין והמקנח בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקנח בו חבירו וי"א אף התולה עצמו בבית הכסא יותר מדאי לא קשיא הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי כי הא דאמרה ליה ההיא מטרוניתא לר' יהודה בר' אלעאי [8] פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי ברבית אמר לה הימנותא לדידי תרוייהו אסירן אלא עשרים וארבעה בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בבולהו. ואמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא [2] כום של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות ס"ת לקרות ואינו קורא דכתיב [3] כי הוא חייך ואורך ימיך כום של ברכה לברך ואינו מברך דכתיב [4] ואברכה מברכיך והמנהיג עצמו ברבנות [9] דא"ר חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: ואמר רב יהודה אמר רב שלשה צריכים רחמים מלך טוב שנה טובה וחלום טוב מלך טוב דכתיב [5] פלגי מים לב מלך ביד ה' שנה טובה דכתיב [6] תמיד עיני ה' אלהיך בה [10] מראשית השנה ועד אחרית שנה חלום טוב דכתיב [7] ותחלימני [11] (ותחייני): אמר רבי יוחנן שלשה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו ואלו הן רעב ושובע ופרנס טוב רעב דכתיב [8] כי קרא ה' לרעב וגו' שובע דכתיב [9] וקראתי אל הדגן והרביתי אותו פרנס טוב דכתיב [10] (ויאמר) ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל וגו' אמר רבי יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור שנא' [11] ראו קרא ה' בשם בצלאל אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה הגון עליך בצלאל אמר לו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן אמר לו אף על פי כן לך אמור להם הלך ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון לפנינו לא כל שכן א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בצלאל על שם חכמתו נקרא בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן כלים שאני עושה להיכן אכניסם שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים אמר לו שמא בצל אל היית וידעת אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא [12] וימלא אותו רוח אלהים בחכמה [9] ובתבונה ובדעת וכתיב התם [13] ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב [14] בדעתו תהומות נבקעו אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנא' [15] יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב [16] ובלבב כל חכם לב נתתי חכמה: אמר רב חסדא [9] כל חלום ולא טווים ואמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא ואמר רב חסדא לא חלמא טבא מקיים כוליה ולא חלמא בישא מקיים כוליה ואמר רב חסדא חלמא בישא עדיף מחלמא טבא וא"ר חסדא חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא חדויה מסתייה אמר רב יוסף חלמא טבא אפילו לדידי בדיחותיה מפכחא ליה ואמר רב חסדא חלמא בישא קשה מנגדא שנאמר [17] והאלהים עשה שייראו מלפניו ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זה חלום רע [18] הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה' וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אלא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי [10] כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים אמר ר' ברכיה חלום אף על פי שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף דכתיב [19] והנה השמש והירח וגו' והיא

לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים. ואם תאמר היכא אשכחן שהוה הקדוש ברוך הוא לעשות משכן תחלה הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה. ויש לומר דבפרשת כי תשא כתיב את אהל מועד ואת הארון לעדות: שבע

מסורת הש"ס

(א) לעיל לב:, ב) [כ"ה מז:], ג) חגיגה כז. ממהו' לז. עי"ש, ד) [בשבת פל. ע"ש], ה) מדרש תמו: ע"ש, ו) סוטה יג: ע"ש, ז) מרשית מסר ל' כתיב, ח) וכתייני, ט) וידבר, י) [נפ' ויקהל] פסוק ל"ל כתיב בתבונה בלא יו"ד אלא דע בפ' כי תשא ל"ל פסוק ג' כתיב ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכן יתכן להיות כתוב הכא ואמלא אותו וגו' והוא קרא מוקדם], יא) [פי' כל חלום יש בו שום ממשות אבל מה שהוא רואה כשהוא לא אין בו ממשות ערוך בערך עוות], יב) מדרש ת.,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה הס"ד: (ב) ד"ה ראה וכו' ראה משמע (הים בלבך) תפ"מ וי"ב ס"ל הכן את לבבך: (ג) ד"ה עליבוסיה מסתייב (דין) תז"מ וי"ב ס"ל די לו: (ד) ד"ה בדיחותיה וכו' ליה טיבותיה מבטלותו. נ"ב ס"ל דלא מתקיים עליו כלל:

לעזי רש"י

וידילי"ש. קנוקנות.

מוסף רש"י

ומעיין בה. מלפה שתעשה בקשתו על ידי האריכתו (לעיל לב:). **סוף בא לידי כאב לב.** סוף שאינה נעשית ומנלאת תוחלת ממושכה תגס והיא כאב לב, כשאדם מלפה ואין תאותו באה (שם). **תוחלת.** לשון מילוי ותמיכה (שם). **קיר נטוי.** המוכן ליפול על בני אדם (תהלים סב ד) ועוכר תתניא, מזכיר עוונותיו שאומר כלום ראוי זה לעשות לו נס, ומתון כך הוא נבדק (ר"ה טז:). **ועיון תפלה.** סומך על תפלתו שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו (שם). **ומוסר דין על חבירו לשמים.** כמו (בראשית עז) יפשוט ה' ביני וביניך, אומרים כלום ראוי שיענש תכרו על ידו (ר"ה שם). **שלחנו של אדם מכפר עליו.** בהכנסת אורחין (חגיגה כז.) **דומן** פרוסה לאורחים (מנחות צז. ובשטמ"ק: לענין). **תחתוניות.** פיג"ש (שבת פא.). **ולולבי גפנים.** אומן פיטולין הגלין בגפן וקורין ווידל"ש (שם). **שקנח בו חבירו.** אסקיל ואמרסיק נמי קאי (שם). **מטרוניתא.** שרית גברית (ב"מ פד:). **שמא בצל אל היית וידעת.** כי כודאי כך צוה לי הקב"ה, וכן עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים (שמות לח כב).

רבינו חננאל

המאריך בתפילתו ומעיין בה בא לידי כאב לב, שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב. ומפרקינן התם במאריך ומעיין [הכא דאמ]רינן המאריך [דמפיש] ברחמי. **המאריך על שלחנו.** בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר, עכשיו שלחן מכפר שמאכיל עניים. **פירוש המאריך בבית הכסא,** לא דחלי נפשיה טובא, דמי דחלי נפשיה טובא בבית הכסא בא לידי תחתוניות, אלא בדדיק נפשיה [בכל] שעתא ושעתא. **פירוש היימנו[תא...]** הנאמן יו[...] **של[שה דברים]** מקצרין [ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו] כוס לברך [ואינו מברך ומי] שנותנין לו ספר [תורה לקרות ואי]נו קורא והמנהיג עצמו [ברבנות], אפילו בצינעה אבל בפרהסיה [כר]בן גמליאל שהיה נוהג נשיאותו בר[בי]ם שפיר דמי. **אמר רב** שלשה צריכין רחמים, פרנס טוב שנה טוב חלום טוב כול'. **אמר** ר' יוחנן שלשה הקב"ה מכריז עליהן שובע [רעב ופ]רנס כול'. אין מעמידין פרנס על [הצבור] אלא אם נמלכין בציבור, שנאמר ויאמר יי אל משה ראה קראתי בשם בצלאל וגו'. **אין הקב"ה** נותן חכמה אלא **לחכמים שנאמר יהיב חכמתא לחכימין, וכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כל חלם ולא טווים.** פירוש כל חלום שחולם אדם שלן בתענית [שלא יתק]יים. וכן כל חלום דלא איפשר ... ממלקות.

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע או"ח סימן לח סעיף ה:

יח ב טוש"ע או"ח סי' לא סעיף ג:

תורה אור השלם

1. תוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלֵה לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה:
משלי יג יב

2. הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ שְׁתֵּים אַמּוֹת וּמִקְצֹעֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ:
יחזקאל מא כב

3. לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָהֶם:
דברים ל כ

4. וְאָבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה:
בראשית יב ג

5. פִּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד יְיָ עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ:
משלי כא א

6. אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה:
דברים יא יב

7. אָדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי: ישעיהו לח טז

8. וְאֲלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי קָרָא יְיָ לָרָעָב וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים:
מלכים ב ח א

9. וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב:
יחזקאל לו כט

10. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה:
שמות לא א-ב

11. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְיָ בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה:
שמות לה ל

12. וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה:
שמות לה לא

13. יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:
משלי ג יט

14. בְּדַעְתּוֹ תְהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל:
משלי ג כ

15. וְהוּא מֵהַשְּׁנָא עִדָּנְיָא וּזְמַנְיָא מֵהַעֲדָה מַלְכִין וּמַהְקִים מַלְכִין יָהֵב חָכְמָתָא לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינְה:
דניאל ב כא

16. וְאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אֹתוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ:
שמות לא ו

17. יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו:
קהלת ג יד

18. הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מָה לַתֶּבֶן אֶת הַבָּר נְאֻם יְיָ:
ירמיהו כג כח

19. וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
בראשית לז ט